

นวนิยายของนะฎิบ มะห์ฟูซ :
วิถีและอัตลักษณ์พื้นถิ่นในวรรณกรรมอาหรับสมัยใหม่

นาริมา แสงวิมาน*

บทคัดย่อ

ในช่วงเวลาที่ประเทศอียิปต์เผชิญกับการตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษและการไหลบ่าเข้ามาของค่านิยมตะวันตกไปพร้อมๆ กัน สังคมอียิปต์ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รูปแบบชีวิตของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่มีความแตกต่างกันมาก นะฎิบ มะห์ฟูซ นักประพันธ์ชาวอียิปต์แสดงให้เห็นว่ารูปแบบชีวิตของชนทั้งสองรุ่นนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมอียิปต์เปลี่ยนแปลงไปทั้งในด้านสภาพชุมชน วิถีชีวิตของประชาชน เช่น การยึดมั่นถือมั่นในวิถีดั้งเดิม การศึกษาและการประกอบอาชีพ ชีวิตสมรส และวิกฤตจริยธรรมซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากกระแสบริโภคนิยมส่วนหนึ่งและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองด้วย บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์นวนิยายทั้ง 4 เรื่องของนะฎิบ มะห์ฟูซชุด *The Cairo Trilogy* [*Palace Walk* (1994), *Palace Desire* (1994), *Sugar Street* (1997)] และนวนิยายเรื่อง *The Day the Leader Was Killed* (2000) ในด้านของผลกระทบของจักรวรรดินิยมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และ

* อักษรศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิต วรรณคดีเปรียบเทียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปัจจุบันเป็นอาจารย์โปรแกรมภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

พบว่าผู้ประพันธ์สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวอียิปต์ที่เผชิญกับการแทรกแซงของจักรวรรดินิยมในรูปแบบต่างๆ พร้อมกันกับการดำรงอยู่ของวิถีดั้งเดิมที่พยายามต่อสู้และยืนหยัดอยู่ในสังคมอียิปต์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและความเจริญของสังคมโลก

นวนิยายของนะฎิบ มะห์ฟูซ: ผลกระทบของจักรวรรดินิยมที่มีต่อการเมืองและสังคมอียิปต์

นะฎิบ มะห์ฟูซ (ค.ศ. 1911– 2006) เกิดเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1911 ในครอบครัวชนชั้นกลาง ซึ่งอาศัยในเขตมะลียะฮ์ซึ่งเป็นหนึ่งในย่านเมืองเก่าของกรุงไคโร ประเทศอียิปต์ ในวัยเด็กมะห์ฟูซเป็นผู้ใฝ่ใจในการศึกษาและการอ่านเป็นอย่างยิ่ง เขาได้รับแรงบันดาลใจในการเป็นนักเขียนมาจากนวนิยายที่ได้อ่านในวัยเด็ก นวนิยายเล่มแรกๆที่เขาได้อ่านเป็นของเซอร์ วอลเตอร์ สกอตต์ (Sir Walter Scott) และเซอร์เฮนรี แฮกการ์ด (Sir Henry Rider Haggard) มะห์ฟูซเริ่มต้นการเขียนเมื่อตนเองอยู่ในระดับประถมศึกษา โดยมีนักประพันธ์ชาวอาหรับซึ่งเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงานมากมาย อาทิ ฏอฮา หุซัยน์ (Taha Husayn) มุฮัมหมัด หุซัยน์ ฮัยคัล เคาฟีก อัลหะกิม (Tawfiq al-Hakim) เป็นต้น

มะห์ฟูซเริ่มด้นงานเขียนในค.ศ.1938 โดยได้ตีพิมพ์เรื่องสั้นชื่อ *Ham al – Junun (Whispers of Madness)* ซึ่งเป็นผลงานรวมเรื่องสั้นชุดแรกของตนเอง และตีพิมพ์ผลงานอีกหลายเล่มในปีต่อมา อาทิ นวนิยายเชิงอัตชีวประวัติเรื่อง *Fountain and Tomb, Mirror, The Children of Gelebawi, Midaq Alley* เป็นต้น

มะห์ฟูซเป็นนักเขียนผู้หนึ่งที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นผู้เปิดประตูสู่โลกอาหรับ เนื่องจกงานเขียนนำเสนอความเป็นชาติอาหรับในช่วงเวลาแห่งยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ด้วยรูปแบบชีวิตของชาวตะวันตกได้รับความนิยมในหมู่ชนชาวอียิปต์แทนที่วัฒนธรรมอิสลามซึ่งเป็นวิถีดั้งเดิมของชาวอียิปต์ มะห์ฟูซยังเป็นผู้บุกเบิกนวนิยายอาหรับสมัยใหม่ นำเสนอการเปลี่ยนสถานที่ในนวนิยายจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง โดยใช้กรุงไคโร เมืองหลวงของประเทศอียิปต์เป็นฉากหลักของการเล่นเรื่อง มะห์ฟูซให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง วิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่อาศัย และประเด็นเรื่องความเป็นชนชาติอียิปต์ซึ่งถูกแทรกแซงโดยวัฒนธรรมตะวันตก การเข้ามาของเจ้าอาณานิคมที่ทำให้ประชาชนในเมืองหลวงส่วนหนึ่งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และจารีตดั้งเดิมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามแบบอย่างของตะวันตก มะห์ฟูซยังนำเสนอประเด็นทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อประชาชนโดยใช้ประสบการณ์วัยเยาว์เป็นส่วนประกอบของเรื่องเล่า

มะห์ฟูซถือเป็นตัวแทนของนักประพันธ์ชาวอียิปต์ผู้หนึ่งที่ต้องการนำเสนอผลกระทบของจักรวรรดินิยมที่มีต่อการเมืองและสังคมอียิปต์ เพื่อให้สังคมโลกได้รับรู้ถึงวิถีแห่งการต่อสู้และการเรียกร้องความเป็นธรรมของพลังประชาชนผู้เพียรหาอิสรภาพ มะห์ฟูซแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอาจทนอยู่ภายใต้การกดขี่ของมนุษย์ด้วยกันเองได้ สันติภาพและอิสรภาพเป็นความปรารถนาอันสูงสุดที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์ ประเทศหนึ่งประเทศใดหรือชาติหนึ่งชาติใดที่ได้สถาปนาขึ้นมาอย่างมีสถานะในสังคมโลกย่อมแสวงหาสิทธิธรรมนี้เมื่อใดก็ตามที่สถานะของประเทศถูกสันคลอนด้วยอำนาจใดอำนาจหนึ่งที่พยายามครอบครองและอยู่เหนืออธิปไตยของชาตินั้น ประชาชนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศย่อมมีสิทธิ์ที่จะเรียกร้องความชอบธรรมกลับคืนมา ประเทศ

อียิปต์ได้ถูกครอบงำอริปไตยโดยจักรวรรดินิยมอังกฤษในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เรื่อยมา

นวนิยายชุด *The Cairo Trilogy* นับว่าเป็นนวนิยายที่บอกเล่าเรื่องราวของครอบครัวที่มีวิถีชีวิตในสังคมชานเมือง และใช้โครงสร้างการเล่าเรื่องขนาดใหญ่โดยเล่าเรื่องตามลำดับเวลา หรือที่เรียกว่า "Egyptian's Saga narrative"¹ แต่ผู้ประพันธ์ก็ประสบปัญหาเรื่องการจัดพิมพ์เพราะเนื้อหาที่ค่อนข้างยาวและมีปริมาณมากทำให้ผู้จัดพิมพ์ไม่สามารถตีพิมพ์งานได้ จนกระทั่งในค.ศ. 1956 มะห์ฟูซได้ตัดสินใจที่จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ภาค จึงได้รับการตีพิมพ์เป็นภาษาอาหรับในปีเดียวกันนั้น โดยใช้ชื่อว่า *Bayn al-Qasrayn (Palace Walk)* และใน ค.ศ. 1957 นวนิยายภาคที่ 2 และ 3 ก็ได้รับการตีพิมพ์ตามลำดับ คือ *Qasr al-Shawq (Palace Desire)*, *al-Sukkariyyah (Sugar Street)* นวนิยายทั้ง 3 ภาคนี้สะท้อนมุมมองที่น่าสนใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาแห่งสงคราม และการแสวงหาอิสรภาพของประชาชน นับเป็นนวนิยายที่สะท้อนภาพเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอันได้แก่ การสะท้อนภาพการครอบงำของจักรวรรดินิยม การล่มสลายของระบบราชวงศ์ และความรู้สึกล้มเหลวของอุดมคติทางการเมืองของผู้ประพันธ์และประชาชนในชาติเมื่อพรรคการเมืองที่เขาชื่นชอบคือ พรรคชาตินิยมวาฟด์ (*Wafdist*) ได้ยอมรับการจัดตั้งรัฐบาลภายใต้การควบคุมของอังกฤษ เป็นที่น่าสังเกตว่าหลังจากที่นวนิยายชุดนี้ได้รับการตีพิมพ์ไม่นานนักเขียนในประเทศอียิปต์ก็ได้นำนวนิยายชุดนี้มาเป็นต้นแบบของพวกเขา

---

¹ Egyptian's Saga narrative ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบของนวนิยาย Saga Novel ซึ่งเป็นนวนิยายที่มักกล่าวถึงเรื่องราวของวีรบุรุษ เรื่องราวของตัวละครหลักในครอบครัวขนาดใหญ่ เป็นต้น

เขา และนวนิยายการเล่าเรื่องขนาดยาวก็มีการตีพิมพ์อย่างมากมายในช่วงเวลานั้น

จากการศึกษาพบว่า *The Cairo Trilogy* นำเสนอการเมืองในยุคอาณานิคมและยุคหลังได้รับอิสรภาพเพื่อแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของระบบการเมืองที่ถูกแทรกแซงจากตะวันตก การต่อสู้ทางการเมืองจึงเกิดขึ้นเพื่อต่อต้านอำนาจของจักรวรรดินิยมและชาติมหาอำนาจตะวันตกซึ่งเกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ กล่าวคือ ขบวนการชาตินิยม ขบวนการมุสลิมอนุรักษนิยม ตลอดจนลัทธิคอมมิวนิสต์และฟาสซิสต์ล้วนมีบทบาทในการขับเคลื่อนการเมืองอียิปต์ให้ตื่นตัวและตั้งรับกับรูปแบบของจักรวรรดินิยมที่เปลี่ยนแปลงไป *The Day the Leader Was Killed* สะท้อนภาพการเมืองและเศรษฐกิจในยุคอินฟีตาท์ ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าประชาชนต้องเผชิญกับชะตากรรมที่ยากเข็ญ ประชาชนประสบปัญหาความยากจนและต้องแบกรับภาระหนี้สินที่เพิ่มพูนมากขึ้น ตลอดจนปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงของบรรดานักการเมืองที่เบียดบังผลประโยชน์ของประเทศชาติ

ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบจากการไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมอียิปต์จนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน กล่าวคือ การยึดมั่นในหลักแห่งความศรัทธาเพื่อดำรงเอกลักษณ์ดั้งเดิมที่มีคุณค่าของคนรุ่นเก่านั้นเริ่มคลอนแคลน จึงนำไปสู่การยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกของคนรุ่นใหม่กลุ่มหนึ่ง อีกทั้งการแผ่ขยายของกระแสบริโภคนิยมทำให้สังคมอียิปต์ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของค่านิยมตะวันตกมากยิ่งขึ้น ผู้ประพันธ์เน้นย้ำว่าวิกฤตจริยธรรมจะไม่เกิดขึ้นถ้าประชาชนใช้สติปัญญาและเหตุผลเป็นหลักในการดำเนินชีวิต นอกจากการเปลี่ยนแปลงในแง่ลบแล้ว การเปลี่ยนแปลงในแง่บวกที่เกิดขึ้นเด่นชัดในนวนิยาย คือ การตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา การประกอบอาชีพ ตลอดจนการยอมรับสิทธิสตรี

นวนิยายเรื่อง *Palace Walk* แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ทางการเมืองของประชาชนชาวอียิปต์ที่ได้รับผลกระทบจากจักรวรรดินิยม อังกฤษได้แผ่ขยายอิทธิพลและแทรกแซงทางการเมืองโดยจัดตั้งรัฐบาลหุ่นขึ้นมาปกครองประเทศ ทำให้ประชาชนรู้สึกเหมือนถูกเหยียบย่ำศักดิ์ศรี อังกฤษได้เนรเทศผู้นำซึ่งเป็นขวัญและกำลังใจของประชาชนคนแล้วคนเล่าออกนอกประเทศด้วยข้อหากบฏแห่งชาติ ทั้ง ๆ ที่อียิปต์คือมาตุภูมิของบุคคลเหล่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นพวกเขายังอยู่ในฐานะตัวแทนที่ชอบธรรมของประชาชน

มะห์ฟูซนำผู้อ่านไปสู่การเดินทางบววนประท้วงเพื่อกดดันให้อังกฤษปล่อยตัวซาด ผู้แทนความหวังเดียวของประชาชนที่ต่อสู้เรียกร้องให้อังกฤษประกาศอิสรภาพ อังกฤษจับกุมและเนรเทศรัฐบุรุษผู้นี้ไปยังเกาะมอลตา ณ เวลานั้นประชาชนมีอาจทอนอยู่ใต้อำนาจเผด็จการของอังกฤษได้อีก จึงรวมตัวกันเดินทางบววนประท้วงต่อต้านคำสั่งของอังกฤษ การเดินทางบววนประท้วงมิได้จำกัดอยู่เพียงในเมืองหลวงอีกต่อไป กระแสต่อต้านอังกฤษเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น ประชาชนจำนวนมากจากภูมิภาคต่างๆ ของประเทศเริ่มเดินทางเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อรวมตัวกันแสดงจุดยืนของประชาชนและเรียกร้องอธิปไตยของประเทศชาติกลับคืนมา อังกฤษและคณะผู้แทนเห็นว่าเหตุการณ์จะบานปลาย จึงดำเนินการยุติการประท้วง มีการตัดเส้นทางเดินรถไฟ ตัดสายโทรเลขเพื่อไม่ให้ข่าวสารการประท้วงลุกลามไปถึงจังหวัดอื่นๆ ของประเทศอียิปต์ได้อีก มีการปราบปรามผู้เป็นแกนนำ ลอบยิงนักศึกษา และประชาชนที่แสดงตนว่าเป็นฝ่ายต่อต้าน ทว่าอังกฤษไม่สามารถตัดทอนคลื่นมหาชนได้จึงประกาศปล่อยตัวซาดในที่สุด

ผู้ประพันธ์ได้พรรณนาให้เห็นภาพการร่วมมือกันและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของประชาชนโดยมีเป้าหมายในการปลดปล่อยประเทศอียิปต์ให้พ้นจากโซ่ตรวนแห่งพันธนาการของจักรวรรดินิยมไปสู่อิสรภาพและเสรีภาพที่

ปวงชนชาวอียิปต์สามารถกำหนดได้ด้วยตนเอง มิใช่ถูกบงการให้ดำเนินไป ภายใต้ความต้องการของมหาอำนาจผ่านทางสถาบันปกครองสูงสุดที่ฉ้อฉล ขาดชาติ และหลอกลวงประชาชน ซึ่งท้ายที่สุดประชาชนก็คือฐานแห่งปรีชาที่ จำต้องแบกรับภาระและความทุกข์ยากนานาประการโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เมื่อมีคณะบุคคลชั้นนำเช่นชาดและคณะหาญกล้าที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้องและ ตรงใจกับบรรดาประชาชนผู้รอคอยความหวังในอิสรภาพของมาตุภูมิ ประชาชนชาวอียิปต์ทุกหมู่เหล่าต่างก็ให้การสนับสนุนชาดอย่างเป็นทางการ เป็นเอกฉันท์ ในทุกสาขาอาชีพ การเดินขบวนต่อต้านเกิดขึ้นทุกหัวระแหงโดยปราศจาก จากความเกรงกลัวต่ออำนาจอันน่าสะพรึงกลัวที่มาจากปลายกระบอกรบปืน แม้มันจะนำมาซึ่งความบาดเจ็บ ทูพลภาพและความตายก็ตาม ชาดและคณะ กลายเป็นวีรบุรุษผู้กล้าที่ครองหัวใจประชาชนชาวอียิปต์อย่างสมบูรณ์ในยุคนั้น มะห์ฟูซุชปรารถนาที่จะเห็นสันติภาพเกิดขึ้นในประเทศอียิปต์อย่างแท้จริง ผู้ประพันธ์ปฏิเสธการคว่ำชีวิตผู้อื่นอย่างไร้ความปรานี แม้อังกฤษจะมีอำนาจ มากมายเพียงใด แต่ก็ไม่ควรที่จะทำร้ายผู้บริสุทธิ์เช่นนี้

ท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางการเมือง ผู้ประพันธ์ยังสะท้อนให้เห็นวิถี ชุมชนดั้งเดิมของชนชาติอียิปต์ การเล่าเรื่องของมะห์ฟูซุชใช้ตัวละครที่สืบเชื้อ สายเดียวกัน จากรุ่นสู่รุ่นซึ่งนักวิจารณ์วรรณกรรมอาหรับต่างก็ให้การขนาน นามเรื่อง *The Cairo Trilogy* ว่า "Egyptian's Saga narrative" นวนิยายที่ ถ่ายทอดเรื่องราวครอบครัวขนาดยาว โดยนำเสนอตัวละครสามรุ่นอายุที่มา จากครอบครัวอัปดุลญะวาดและครอบครัวเซอ์กัต ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็น อำนาจของบุรุษในสังคมปิตาธิปไตย ชัยยิด อะหมัด อัปดุลญะวาดบุรุษผู้ เข้มงวดในการปกครองสมาชิกของครอบครัวแต่แฝงไว้ซึ่งความรักและความ อาหารที่มีต่อครอบครัวอยู่ลึกๆ เขาวางกฎเกณฑ์ให้กับบุตรทุกคน ตลอดจน เข้มงวดกับภรรยาให้เชื่อฟังและปฏิบัติตาม ภาพที่ผู้อ่านได้เห็นคืออำนาจอัน

เด็ดขาดของตัวละครเกือบจะตลอดทั้งเรื่อง แต่มะห์ฟูซก็ยังเผยให้เห็นภาพของความรักที่บิดาพึงมีต่อบุตร และหน้าที่ของสามีที่พึงมีต่อภรรยา ตลอดจนชี้ให้เห็นว่าถึงแม้ระบอบบิดาธิปไตยจะมีบทบาทในครอบครัวแต่สมาชิกทุกคนยอมรับในระบบนั้นเพราะเชื่อว่าการได้รับการดูแลจากหัวหน้าครอบครัวทำให้ตนเองรู้สึกปลอดภัยและมีความสุข เช่นเดียวกับอะมีนะฮ์ ภรรยาผู้สะท้อนให้เห็นว่าการเชื่อฟังสามียังคงเป็นสิ่งที่ทำให้เธอรู้สึกมั่นคง แม้ว่าบางครั้งพฤติกรรมของสามีจะทำให้เธอรู้สึกลำบากใจ แต่การทำหน้าที่ภรรยาที่ดีนั้นเป็นสิ่งได้รับการปลุกฝังมาตั้งแต่อดีต ในขณะเดียวกันหน้าที่ของแม่ศรีเรือนยังเป็นอีกบทบาทหนึ่งของตัวละครหญิงผู้ที่จะทำให้เธอได้รับการปลดปล่อยความทุกข์และความวิตกกังวลต่างๆ ให้บรรเทาเบาบางลงได้ อีกทั้งยังเป็นความภาคภูมิใจเพราะทำให้เธอเป็นที่ยอมรับจากสามีและลูกๆ ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าหน้าที่ของสตรีภายในบ้านเป็นหน้าที่ที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าหน้าที่ของบุรุษ

ผู้ประพันธ์วิพากษ์วิจารณ์สังคมอียิปต์ในกรณีของการยอมรับวัฒนธรรมตะวันตก ชัยยิด อะหมัดเป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็นถึงการซึมซับค่านิยมตะวันตกมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตภายใต้จารีตดั้งเดิม เขายอมรับการท่องราตรี การดื่มของมีนเมา และการซื้อบริการทางเพศว่าเป็นสิ่งปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นในสังคม สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้คนส่วนหนึ่งนำหลักการศาสนามาตีความเพื่อความชอบธรรมของตนเอง ในขณะเดียวกันบุคคลเหล่านี้ก็ปฏิบัติตนเฉกเช่นผู้ศรัทธาทั่วไป โดยไม่แยกแยะว่าการกระทำเบื้องต้นขัดกับหลักการศาสนาหรือไม่ ผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตของชาวอียิปต์กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อจักรวรรดินิยมเข้ามามีอิทธิพลเหนือวิถีดั้งเดิมที่ดำรงมา

ครอบครัวอับดุลญะวาดได้รับผลกระทบของการไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกที่มาพร้อมกับจักรวรรดินิยมอังกฤษ ผลกระทบเหล่านี้เกิดขึ้นโดยตรงกับคะมัลผู้ที่ได้รับการอบรมจากมารดาในเรื่องศาสนา เขามีชีวิตในกรอบของบิดามาตลอด จนกระทั่งได้คบหากับเพื่อนที่ใช้ชีวิตในสังคมชั้นสูงเช่น ครอบครัวชัตตาด วิถีชีวิตของคะมัลก็เริ่มแปรเปลี่ยนไป หุซัยน์ ชัตตาดสอนให้คะมัลรู้จักการเข้าสังคมและการปฏิบัติตนตามแบบผู้มีฐานะ คะมัลได้เรียนรู้ธรรมเนียมของชนชั้นสูงเยี่ยงชาวปารีสที่ฟุงเฟอ มีแต่การสังสรรค์ตลอดเวลา และบริโภคอาหารเลิศรส ถึงแม้จะเป็นสิ่งต้องห้ามตามหลักศาสนาก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้นคะมัลตกหลุมรักอายะฮ์น้องสาวของหุซัยน์ หญิงสาวผู้มีรูปแบบชีวิตเช่นเดียวกับพี่ชาย ด้วยเหตุนี้เองคะมัลจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวชัตตาด เพื่อเป็นที่ยอมรับของอายะฮ์ ขณะเดียวกันเขาก็รู้สึกสับสนและกระอักกระอ่วนใจที่จะต้องละเมิดข้อห้ามทางศาสนาที่ได้รับการสั่งสอนมาตั้งแต่วัยเยาว์ เขาเริ่มรู้จักการดื่มไวน์ เครื่องดื่มที่ผสมแอลกอฮอล์จากบุคคลทั้งสองนี้

การดำเนินชีวิตท่ามกลางจุดเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของคะมัลชี้ให้เห็นสภาพสังคมของอียิปต์ในช่วงยุคหลังการได้รับอิสรภาพว่า สังคมของอียิปต์กำลังซึมซับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาปรับใช้แทนที่วิถีดั้งเดิม กลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบดังกล่าวมักจะเป็นกลุ่มชนรุ่นหนุ่มสาว และกลุ่มคนในสังคมชั้นสูงที่นิยมในรูปแบบชีวิตดังกล่าว แม้กระทั่งบุคคลที่เคยดำรงชีวิตในจารีตดั้งเดิมเมื่อได้สัมผัสรูปแบบชีวิตที่ฟุงเฟอ และไร้กฎระเบียบเคร่งครัดก็อาจจะเคลิบเคลิ้ม ดำเนินชีวิตตามแบบตะวันตกไปชั่วขณะ ดังเช่น คะมัลเมื่อได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตตามแบบสองพี่น้องชัตตาดแล้วก็รู้สึกกระอักกระอ่วนใจที่จะใช้ชีวิตโดยผิดหลักการศาสนาดังที่เคยยึดถือปฏิบัติ ครั้นจะกลับไปใช้ชีวิตแบบเดิมก็เกรงว่าจะสูญเสียเพื่อนและคนรัก มะห์ฟูซ

ชี้ให้เห็นว่าบุคคลเยี่ยงคะมัลยังคงมีอยู่มากในสังคม ณ ช่วงเวลานั้น และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มกลุ่มคนเหล่านี้มากขึ้นหากพวกเขาไม่ตระหนักถึงคุณค่าของวิถีดั้งเดิมอันดีงาม ผู้ประพันธ์จึงนำผู้อ่านไปสู่วิกฤตการณ์ทางสังคมที่กลุ่มคนเหล่านี้กำลังเผชิญอยู่ โดยมุ่งประเด็นไปที่การดำเนินชีวิตของตัวละครเอกคะมัลว่าจะเลือกดำเนินชีวิตแบบใดระหว่าง กลุ่มเพื่อนผู้นิยมวัฒนธรรมตะวันตกหรือครอบครัวของตนเองที่เคร่งครัดในหลักการศาสนา และมะห์ฟูซยังให้ผู้อ่านได้ร่วมตัดสินใจไปกับตัวละครด้วย โดยชี้ให้เห็นผลลัพธ์ของพฤติกรรมของตัวละครในสองวัฒนธรรม ท้ายที่สุดจึงพบว่าคะมัลเองก็ไม่อาจตัดสินใจเด็ดขาดว่าจะเลือกใช้ชีวิตแบบใด และคะมัลก็เผชิญกับความล้มเหลวทางความคิดเมื่อไม่อาจตัดสินใจได้ว่ารูปแบบชีวิตใดที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง ผู้อ่านจะพบว่าคะมัลก็ยังคงปฏิบัติตนตามแบบบิดามารดา และมีพฤติกรรมตามแบบค่านิยมตะวันตกไปพร้อมๆ กัน

ผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นว่าเมื่อใดก็ตามที่บุคคลพยายามไม่ยึดติดกับวัตถุ หรือความฟุ้งเฟ้อ บุคคลเหล่านั้นก็จะพ้นจากความโลภ เมื่อใดก็ตามที่บุคคลดำเนินชีวิตโดยมีสติ ใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ บุคคลผู้นั้นก็จะค้นพบตัวเอง ค้นพบวิถีการดำเนินชีวิตของตนเองได้ในที่สุด ดังตัวละครเอกรุ่นสุดท้ายของครอบครัวอับดุล ญะวาด ในนวนิยาย *Sugar Street* อับดุลมุฮัมมัด อิบรอฮีม เขากัด และอะหมัด อิบรอฮีม เขากัด สองพี่น้องซึ่งเป็นรุ่นหลานของซัยยิด อะหมัด อับดุลญะวาด ผู้ประพันธ์นำเสนอรูปแบบชีวิตของอับดุลมุฮัมมัดผู้พี่ซึ่งยึดมั่นในหลักการของอิสลามอย่างเคร่งครัด และมีความศรัทธาในความเชื่อของตนเองอย่างไม่มีข้อสงสัย ในขณะที่อะหมัดซึ่งใช้ชีวิตตามแบบคนรุ่นใหม่และมีความคิดเป็นของตนเอง ละทิ้งในวิถีดั้งเดิม เชื่อมมั่นในความคิดของตนเอง อับดุลมุฮัมมัดจัดตั้งกลุ่มแนวร่วมเพื่อต่อต้านจักรวรรดินิยมในนามกลุ่มอัคลาฮ์นุสลิมีน อะหมัดเข้าเป็นแนวร่วมกับกลุ่ม

สังคมนิยมเพื่อต่อต้านจักรวรรดินิยม จนถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกนิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์ แม้ว่าทั้งสองพี่น้องจะมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน แต่พวกเขาก็มีจุดร่วมเดียวกันคือต้องการให้สังคมอียิปต์หลุดพ้นจากการครอบงำของจักรวรรดินิยมในทุกรูปแบบ ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นรูปแบบชีวิตของคนรุ่นใหม่มีความพยายามค้นหาตัวตนและนำพาประเทศไปสู่ความเป็นชนชาติอียิปต์อย่างแท้จริงในรูปแบบและวิธีการแตกต่างกันไป

เมื่อคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษามากขึ้น มุมมองและทัศนคติต่างๆที่มีต่อการเมืองและการปกครองก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แนวคิดทางการเมืองในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้พัฒนาไปพร้อม ๆ กันกับสังคมอียิปต์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ประชาชนยังคงให้ความสำคัญกับการต่อสู้ทางการเมือง การเดินหน้าเรียกร้องให้ประเทศมีการปกครองโดยไม่ขึ้นกับอังกฤษ คนรุ่นใหม่เริ่มมีจุดยืนที่ชัดเจนทางการเมืองมากขึ้น พวกเขาปฏิเสธการนองเลือดอย่างเช่นที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เขาเชื่อว่านั้นเป็นวิธีการต่อสู้เรียกร้องอิสรภาพที่ล้มเหลว พวกเขาเน้นย้ำว่าอิสรภาพเป็นสิ่งที่ประชาชนทุกคนปรารถนา กระบวนการชาตินิยมควรเปลี่ยนแปลงรูปแบบโดยหลีกเลี่ยงการใช้ชีวิตประชาชนผู้บริสุทธิ์สังเวทให้กับระบอบการเมือง ซึ่งท้ายที่สุดก็จะมีกลุ่มคนเพียงหยิบมือเดียวที่ได้ประโยชน์ในอำนาจการปกครอง ประเทศอียิปต์ได้ผ่านวันเวลาเหล่านั้นมาแล้วในอดีต คนรุ่นใหม่หวังว่าประวัติศาสตร์อันโหดร้ายจะไม่ซ้ำรอยอีกต่อไป

กระแสความนิยมของพรรควาฟด์เริ่มเสื่อมถอยลง เพราะใช้แนวคิดชาตินิยมเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง จนก่อให้เกิดความรุนแรงและส่งผลเสียกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มะห์ฟูซได้สะท้อนให้เห็นว่าการเมืองการปกครองของอียิปต์เริ่มพัฒนาไปสู่ความเป็นสากลมากขึ้น การเรียกร้องอิสรภาพตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสันติมากขึ้น ประชาชนตระหนักถึงบทบาททางการเมืองของตนเอง โดยไม่ยอมตกอยู่ภายใต้การชี้นำของกลุ่ม

หนึ่งกลุ่มใดอย่างไม่มีเหตุผลอีกต่อไป กระบวนการทางการเมืองมีทางเลือกมากขึ้น มีพรรคการเมืองทางเลือกใหม่เกิดขึ้นอีกหลายพรรคซึ่งล้วนแต่มีนโยบายต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษในแนวทางที่แตกต่างกันออกไป มีการใช้รูปแบบการต่อต้านแบบใหม่มาใช้ เช่นแนวคิดสังคมนิยม แนวคิดฟาสซิสต์ ลัทธิคอมมิวนิสต์ และกลุ่มมุสลิมอนุรักษนิยม แนวคิดรูปแบบใหม่นี้บ้างถูกมองว่าเป็นภัยของสังคม สร้างความแตกแยก สมควรที่จะยุติบทบาทเหล่านี้ลง รัฐบาลจึงมีการกวาดล้างกลุ่มคนที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าวนี้ เป็นเหตุให้คนรุ่นหนุ่มที่ยังคงเชื่อในระบอบดังกล่าวจัดตั้งพรรคการเมืองที่ชื่อว่า Young Egypt หรือ *Misr al-Fatat* ซึ่งนำโดยนายพลญะมัล อับดุลนาซีร และท้ายที่สุดประเทศอียิปต์ก็ได้รับอิสรภาพอย่างสมบูรณ์ และสถาปนาระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยอียิปต์ขึ้นมาโดยได้รับการยอมรับจากสังคมโลกอย่างเป็นทางการ

วิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่เป็นเครื่องตอกย้ำวิถีชีวิตของคนรุ่นเก่าซึ่งกลายเป็นอดีตได้ประการหนึ่ง นั่นคือ แม้ว่าการเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด แต่การตระหนักถึงการยืนหยัดเพื่อต่อสู้และเรียกร้องเอกราชอธิปไตยของประชาชนชาวอียิปต์จะยังคงหยั่งรากลึกในจิตใจของประชาชนชาติอียิปต์จากรุ่นสู่รุ่น แม้วิถีทางจะขัดแย้งกันหรือเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบใดก็ตาม ก็ยังดีกว่าจะทนอยู่เฉยหรือไม่มีความพยายามให้สังคมเกิดสันติสุข ความปรารถนาของมะห์ฟูซในฐานะนักเขียนมุ่งหวังให้สังคมที่ตนเองอยู่อาศัยมีพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ตระหนักรู้ถึงความเป็นชนชาติอียิปต์ที่แท้จริง แม้ว่าสังคมอียิปต์จะมีมิติทางสังคมวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่การรวมจิตใจเป็นหนึ่งในจะจัดรูปแบบสังคมที่เลวร้ายให้พ้นไปนั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องร่วมมือกัน ปรัชญาการณ์เหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นในนวนิยายชุด *The Cairo Trilogy* และเป็นที่ประจักษ์ชัดในสายตาผู้อ่านทั่วโลก จนให้การยอมรับว่า

นวนิยายชุดนี้เป็นการสะท้อนตัวตนของผู้ประพันธ์และชนร่วมชาติได้ดีที่สุดในจำนวนผลงานทั้งหมดของผู้ประพันธ์ท่านนี้ ส่งผลให้มะหะบูช นักเขียนผู้ได้รับการขนานนามว่าเป็นผู้เปิดประตูสู่โลกอาหรับได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมในค.ศ. 1988 ผลงานของมะหะบูชยังเป็นต้นแบบให้กับนักเขียนนวนิยายอาหรับในรุ่นต่อๆ มาด้วย

ในนวนิยายขนาดสั้นเรื่อง *The Day the Leader Was Killed* ผู้ประพันธ์นำเสนอผลกระทบทางการเมืองของประเทศอียิปต์ที่เริ่มเปิดประเทศไปสู่ความเป็นสังคมทุนนิยมอย่างเด่นชัดในยุคนโยบายเศรษฐกิจอินฟิตาห์ (*Infitah*) ของประธานาธิบดีอันวารุ ซาดัต รัฐบาลยุคนั้นดำเนินนโยบายเศรษฐกิจดังกล่าวเพื่อพัฒนาประเทศตามแนวทางของชาติมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งมีผลทำให้ประเทศชาติเผชิญกับวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ยากแค้น ประชาชนประสบกับภาวะยากจนหนี้สินล้นพ้นตัว

มะหะบูชตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรง วิกฤตจริยธรรมทางด้านสังคมและการเมืองได้ก่อตัวขึ้นทีละน้อย เนื่องจากนโยบายเศรษฐกิจอินฟิตาห์ได้นำกระแสบริโภคนิยมมาสู่สังคมอียิปต์อย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้การยึดมั่นในวิถีดั้งเดิมของประชาชนเริ่มเสื่อมถอยลง คนรุ่นใหม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุมากขึ้น อัลวานและรันดะฮ์คือตัวละครที่สร้างขึ้นเพื่อเตือนสติคนรุ่นใหม่ ณ เวลานั้นมิให้ตกอยู่ภายใต้ค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ ไร้แก่นสาร และไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศที่สามารถดำรงสถานะอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีชีวิตที่สมถะเช่นมุห์ตะซิมิ ซาอิด แม้เขาจะเป็นชายชราอยู่ในวัยไม่ไถ่ฝิ่ง แต่เขาก็มีความสุขในการดำเนินชีวิต คนรุ่นเดียวกับเขาก็มีชีวิตที่มีความสุขบนพื้นฐานแห่งความพอเพียงเช่นกัน มุห์ตะซิมิเป็นตัวละครที่มีเหตุผลในการตัดสินปัญหา ตัวละครผู้นี้ได้ชี้แนะ

แนวทางสายกลางให้แก่สังคมที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตได้อย่างแยบยล จึงอยู่ที่ว่าผู้อ่านจะตีความคำสอนของชายชราผู้นี้เช่นไร

นวนิยายของมะห์ฟูซชี้ให้เห็นสังขรณ์ประการหนึ่งที่มีอาจปฏิเสธได้ ความไม่จริงเที่ยงแท้ ยกตัวอย่างเช่นการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ผู้ประพันธ์ เห็นย่ำเสมอว่าอำนาจที่ชอบธรรมจะดำรงอยู่ได้ แต่หากมีการใช้อำนาจเพื่อกดขี่ผู้ที่อ่อนแอและด้อยกว่า อำนาจย่อมถูกต่อต้านและเสื่อมสลาย หรือเปลี่ยนแปลงไปจนกว่าจะเกิดความชอบธรรม เช่นเดียวกับจักรวรรดินิยมที่เสื่อมความนิยมและไม่เหลือพื้นที่ให้ดำรงอยู่ในโลกนี้ เพราะพวกเขาใช้อำนาจกดขี่แทรกแซง และครอบครองอธิปไตยของผู้อื่น ทำลายระบอบคุณงามความดีและค่านิยมดั้งเดิมของสังคมนั้นๆ จักรวรรดินิยมจึงสูญสลายภายในเวลาอันรวดเร็ว

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือวัฏจักรของชีวิตมนุษย์ ศาสนาทุกศาสนาได้สอนมนุษย์ชาติว่าทุกชีวิตย่อมมีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ชีวิตมนุษย์ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ผู้ที่ครองสติและใช้ปัญญา และเหตุผลในการแก้ปัญหา ก็จะครองตนอยู่ได้แม้จะประสบกับวิกฤตนานัปการ ถ้าหากจิตใจเกิดความปรารถนาที่มีสิ้นสุด ก็ย่อมนำพาความเสื่อมมาสู่ตนเอง บุคคลกลุ่มนี้มักไขว่คว้าลาภยศที่ฉาบฉวย ในที่สุดต้องพบกับความตายและไม่เหลืออะไรติดตัวไปด้วย สังขรณ์เหล่านี้ได้สะท้อนในงานเขียนของมะห์ฟูซแทบทุกบรรทัด เพื่อกระตุ้นเตือนให้สังคมตระหนักถึงการไม่ยึดมั่นถือมั่นในลาภยศสรรเสริญจนทำให้จิตใจเกิดกิเลส จนก่อให้เกิดปัญหาสังคมและวิกฤตจริยธรรมในทุกส่วนของสถาบันสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการเมือง หรือสถาบันครอบครัวที่เป็นหน่วยย่อยที่สุดและสำคัญที่สุดในการก่อร่างสังคมขึ้นมา ทุกคนต้องช่วยกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีสติรอบคอบ ไม่ยอมให้ความโลภเข้ามา

ครอบงำ มะห์ฟูซจึงหวังว่าสังคมของตนเองจะก้าวผ่านปัญหาได้ด้วยดี เมื่อทุกคนตระหนักถึงหลักแห่งความพอเพียง

เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2549 วรรณกรรมโลกต้องสูญเสียนักประพันธ์นวนิยายอาหรับผู้มีชื่อเสียงนามว่านะญิบ มะห์ฟูซ ผู้ที่ทำให้สังคมโลกได้ประจักษ์ในคุณค่าของการทุ่มเทร่างกายแรงใจเพื่อจรดปลายปากกาสื่อสารกับผู้อ่านให้ตระหนักคุณค่าของสันติภาพอิสรภาพของมาตุภูมิ และแผ่นดินเกิดของตน นะญิบ มะห์ฟูซปรารถนาที่จะสื่อนำความคิดผ่านตัวอักษรเพื่อยุติความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะจากปลายกระบอกปืน จากสงครามที่นองเลือด จากอคติและความไม่เข้าใจกันของกลุ่มความเชื่อ ฯลฯ ด้วยการนำเสนอผ่านนวนิยายทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ *Palace Walk*, *Palace Desire*, *Sugar Street* และนวนิยายขนาดสั้นเรื่อง *The Day the Leader Was Killed* นวนิยายทั้ง 4 เรื่องนี้ยังแสดงให้เห็นถึงผลกระทบของจักรวรรดินิยมที่มีต่อการเมืองและสังคมอียิปต์ผ่านกาลเวลาและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จักรวรรดินิยมเปลี่ยนรูปโฉมแบบใหม่ นั้นหมายถึงสังคมต้องตั้งรับปรากฏการณ์นี้อย่างระแวดระวัง พึงแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี มะห์ฟูซได้ประพันธ์นวนิยายทุกเรื่องของเขอย่างตั้งใจ ดังที่ได้ตั้งปณิธานในการเป็นนักประพันธ์ว่าจะต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบสังคมของตนเอง มะห์ฟูซต้องการเห็นพลังสามัคคีเกิดขึ้นกับชนร่วมแผ่นดินในขับเคลื่อนพลังแห่งสันติภาพเพื่อต่อสู้เรียกร้องอิสรภาพและเสรีภาพในการปกครองตนเองอย่างแท้จริง สังคมอียิปต์จึงดำรงเอกลักษณ์ของชาติที่มีอารยธรรมและความรุ่งเรืองมาช้านาน เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์แก่ชนรุ่นหลังในการสานต่ออุดมการณ์ที่มีค่ายิ่งนี้สืบต่อไป

204 นวนิยายของนะฎิบ มะห์ฟูซ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. ความหมายของอัล-กูรอาน. กรุงเทพฯ: กรุงศิลป์ พรินท์ติ้งเพรส, 2513.

นากิบ มะห์ฟูซ. โคตรโคโร ดอน พาเลซวอลล์. แปลโดยแคน สังคิต. กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์, 2547.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน. 2545.

ราชบัณฑิตยสถาน. ศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (แก้ไขเพิ่มเติม). พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน. 2548.

อนงค์นาฎ เกกิงวิทย์. วรรณคดีกับประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

ภาษาอังกฤษ

Cuddon, J.A.. *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. London: Penguin Book, 1998.

Draper, James P., editor. *World Literature Criticism 1500 to the Present*. Volume 5. Detroit: Gale Research Inc., 1992.

Dunn, Jimmy. *El-Hussein Mosque* [online]. Available from: <http://www.touregypt.net/El-HusseinMosque.htm> .2006.

วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 36 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2550

Egyptian Pictures. *Al-Husayn Mosque from Shâri' al-Azhar, Cairo* [online]
Available from: <http://www.geocities.com/TheTropics/3191/egypt/>
.2006.

El-Enany, Rasheed. *Naguib Mahfouz the Pursuit of Meaning*. New
York: Routledge.1993.

Encyclopædia Britannica. *The New Encyclopædia Britannica* 15th ed.,
Macropedia. Volume 6. U.S.A.: Encyclopædia Britannica. 1989.

Encyclopædia Britannica. *Sa'd Zaghlul* [online]. Available from:
<http://www.britanica.com/eb/article-9078193> .2006.

Gordon, Haim. *Naguib Mahfouz's Egypt: Existential Themes in His
Writings*. Connecticut: Greenwood.1990.

Le Gassick, Trevor editor. *Critical Perspectives on Naguib Mahfouz*.
Washington, D.C.: Three Continents Press. 1991.

Mahfouz, Naguib. *Palace Walk*. Translated by William Maynard Hutchins
and Olive E. Kenny. London: Black Swan. 1994.

Mahfouz, Naguib. *Palace Desire*. trans. William Maynard Hutchins,
Lom M. Kenny and Olive E.Kenny. London: Black Swan. 1994,

Mahfouz, Naguib. *Sugar Street*. Translated by William Maynard
Hutchins and Angele Botros Samaan. London: Black Swan.
1997.

Mahfouz, Naguib. *The Day the Leader Was Killed*. Translated by
Malak Mashem. New York: Anchor Books.2000.

Map of Egypt. *Map of Greater Cairo* [online]. Available from:
<http://www.egyptmyway.com/maps/cairo.html>. 2006.

Nyrop, Richard F.. *Egypt, a country study*. Washington, D.C.: Foreign Area Studies, American University.1983.

Ovendale, Ritchie. *The Middle East since 1914*, 2nd ed. London and New York: Longman.1998.

Salmawy, Mohamed. *Naguib Mahfouz at Sidi Gaber: Reflections of a Nobel Laureate 1994 – 2001*. Cairo: The American University, 2001.

U.S. Library of Congress. *Egypt under the Protectorate and the 1919 Revolution* [online] Available from:
<http://www.countrystudies.us/egypt/28.htm>. 2006.

Williams, Caroline. 2002.Islamic Monument in Cairo: The Practical Guide. *Al-Husayn mosque* [online]. Available from:
http://www.archnet.org/library/sites/one-site.tcl?site_id=7422
.2002.

Worldfacts.us. 2006. *Cairo* [online] Available from:
<http://www.worldfacts.us/Egypt-Cairo.htm> .2006.

ภาษาอาหรับ

١٩٨٦،٠ ار صماتبتكم، قر هاقدان، ن ير صفا ان يب، ظو فحمب جند

١٩٨٧،٠ ار صماتبتكم، قر هاقدان، ق وشار صفا، ظو فحمب جند

١٩٨٧،٠ ار صماتبتكم، قر هاقدان، آير كسدا، ظو فحمب جند

١٩٨٥،٠ ار صماتبتكم، قر هاقدان، مي عز لال تقم موي، ظو فحمب جند